

PROCESE SOCIODEMOGRAFICE ÎN ROMÂNIA CONTEMPORANĂ

Ioan Velea

Academia „Ștefan Gheorghiu”

I. Pe temelia realizărilor de astăzi, politica P.C.R. trebuie să fie apreciată prin parametrii ei principali care au vizat și vizează și în viitor creșterea forțelor de producție și amplasarea lor pe întreg teritoriul țării, perfecționarea continuă a conducerii și organizării activității economico-sociale, adâncirea democrației socialiste, intensificarea acțiunilor politico-ideologice și educative de formare a omului nou, afirmarea în viață a principiilor eticii și echității socialiste, apropierea între clase și categorii sociale, dezvoltarea învățământului și științei, creșterea nivelului general de bunăstare și civilizație al întregii populații.

În strategia P.C.R. de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate, în realizarea indicatorilor socio-economici de progres continuu, un loc central îl ocupă modelarea schimbărilor cantitative și calitative ale populației. Pornind de la ideea că omul este scopul și rațiunea oricărei activități sociale, că populația reprezintă avuția supremă a fiecărei națiuni, tovarășul Nicolae Ceaușescu subliniază în mod remarcabil rolul factorilor demografici în contextul general al dezvoltării, al progresului economico-social: „O problemă esențială este asigurarea unei creșteri mai susținute a populației — factor esențial al dinamismului și forței productive a societății. Avem în vedere adoptarea în continuare a unui complex de măsuri de ordin economico-social și sanitar, care să contribuie la întărirea familiei, la stimularea natalității, reducerea mortalității și creșterea duratei vieții oamenilor”¹.

Este evident că progresul social este nedespărțit de progresul realizat în planul multiplelor elemente ale evenimentelor și proceselor demografice. Astfel, problemele demografice în România socialistă sînt ridicate la nivelul marilor probleme ale programelor de acțiune a partidului și statului de creștere economică rațională și de valorificare a resurselor materiale și umane ale țării. Asumarea și rezolvarea de către societate a unor sarcini sporite în planul evoluției populației României poartă în fiecare componentă configurația societății noastre, modul specific de gândire și acțiune al Partidului Comunist Român, al secretarului său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu. Este de stringentă actualitate viziunea novatoare prezentată de tovarășul Nicolae Ceaușescu la Conferința Mondială a populației de la București din 1974 cînd sublinia: „Desigur, politica demografică și, în general, problemele dezvoltării populației trebuie analizate în raport cu condițiile istorice, naționale, economico-sociale din fiecare țară. Numai pornindu-se de la realitatea concretă se pot trage concluzii care să ducă la soluționarea justă a problemelor populației”².

Și într-adevăr cadrul de evoluție a populației, ca factor hotărîtor pentru dinamismul proceselor din societatea românească, exprimă prin conținutul și formele sale de realizare, cerințele principalelor distribuții pe structuri specifice ca variabile sau evenimente demografice și anume: evoluția numerică a populației și, corespunzător acesteia, densitatea, structurile pe vîrste și sexe, pe mediile sociale urbane și rurale, clase și grupuri sociale, categorii socio-profesionale, nivel de instrucție, naționalitate, limbă, apartenență politică etc. Din această multitudine structurală studiul prezintă selectează numai o parte, evident nu exhaustivă, dar concludentă pentru marile realizări dobîndite în vastul efort constructiv din patria noastră.

¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 7, București, Edit. politică, 1973, p. 500.

² Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 10, București, Edit. politică, 1975, p. 576—577.

II. Creșterea numerică echilibrată a populației în ansamblu s-a constituit dintotdeauna ca premisă importantă, chiar fundamentală pentru dezvoltarea oricărei națiuni³. În toate perioadele istorice, factorii de decizie politico-administrativă s-au sprijinit, în adoptarea deciziilor economico-sociale, dacă nu pe toate variabilele demografice sau pe calculele demografice, mai rafinate cel puțin pe caracteristicile cantitative generale.

Între evoluția structurilor economice și celor demografice există o strinsă legătură. Din ce în ce mai mult evoluția cantitativă și calitativă a populației nu mai este considerată ca simplu factor auxiliar al progresului social economic ci este integrată organic în procesul dezvoltării pentru asigurarea unui echilibru cât mai stabil posibil⁴.

Reprezentarea evolutivă a populației României, ca un ansamblu complex de ființe umane în perpetuă transformare prin nașteri și decese, căsătorii și divorțuri, caracteristici individuale după vîrstă, sexe, imigrări și emigrări în și dintr-un spațiu social-administrativ, structuri și restructurări ale grupurilor sociale etc., permite crearea unei imagini reale a dezvoltării unei țări.

Analiza comparativă a datelor ultimelor cinci recensăminte * favorizează evidențierea unor concluzii deosebite pentru evoluția numerică a populației României. (vezi tabelul 1)

Tabelul 1

Anul de referință	Numărul populației	În % față de 1930	În cifre față de 1930	În cifre absolute față de recensămîntul anterior
29.XII.1930	14 280 729	100,0	—	—
25.I. 1948	15 872 624	111,1	1 591 895	1 591 895
21.II. 1956	17 489 450	122,5	3 208 721	1 616 826
15.III. 1966	19 103 163	133,7	4 822 434	1 613 713
5.I. 1977	21 559 910	150,8	7 279 181	2 456 747

Analiza seriei celor cinci recensăminte dintre 1930 și 1977 include atât modificările produse cît și anumite posibilități nerealizate din diferite cauze și anume:

1. Creșterile din perioada 1930—1948 ar fi fost mai substanțiale dacă nu ar fi intervenit condițiile nefavorabile creșterii demografice generate de cel de al doilea război mondial. Calcule diverse dau un deficit de peste 600 000 de persoane care cuprind, pe lîngă pierderile de combatanți (de regulă la vîrstă fertilă), și scăderile ipotetice aduse de reducerea și amînarea căsătoriilor, datorate separării cuplurilor, reținerea de la reproducere în condiții excepționale, dificultățile enorme create de seceta și lipsurile economice postbelice. Toate acestea au condus la o scădere a masei născuților vii, la modificarea indicilor generali de natalitate, și apar, desigur, sub valorile antebelice.

2. În perioada 1948—1956 s-a produs o redresare demografică datorită noilor condiții economico-sociale și politice, cum ar fi: cucerirea puterii politice de către clasa muncitoare, o nouă și viguroasă schimbare economico-industrială, ca efect al naționalizării principalelor mijloace materiale și financiare, a unei griji sporite față de nivelul de viață al populației (retribuție, rețele școlare și sanitare, asistență medicală etc.). În aceste condiții socio-economice sporurile de populație au crescut. Față de perioada 1930—1940 cînd sporul natural era de 172 902 persoane, între 1948—1955 s-a înregistrat un spor de 213 827.

3. Între recensămîntele din 1956 și 1966 apar alte situații demografice. Deși în cifre absolute, populația României crește, volumul nașterilor scade în general, cel al deceselor se

³ Selected World Demographic indicators by Countries, 1950—2000. Prepared by the Population Division Department of economic, and Social Affairs of the United Nations Secretariat; Paul Demeny, *On The End of the Population Explosion*, in „Population and Development Review”, vol. 5, nr. 1, 1979, p. 144—163.

⁴ Vezi și Ion Blaga, *Populația activă a României*, București, Edit. politică, 1979, p. 16—20.

* Interesul pentru această problemă derivă și din analiza datelor puse la dispoziție prin apariția de real interes științific a *Recensămîntului populației și al locuințelor* — din 5 ianuarie 1977, D.C.S., 1980.

diminuează realizând un spor natural dintre cele mai mici, realizate de țara noastră din 1930 încoace. Astfel, între 1956–1966 populația crește într-un ritm mediu anual mai mic decât în perioada 1948–1956, datorită, în principal, mecanismului interior al mișcării naturale, prin scăderea concomitentă a natalității și mortalității și, ca o consecință generală, prin micșorarea extremă a indicelui de excedenț natural.

4. Situația menționată a justificat pe deplin măsurile economico-sociale și politico-juridice de redresare demografică. Acestea au avut în perioada imediat următoare efecte favorabile în planul creșterii populației, de la 1 613 713 persoane la un adaos de 2 456 747 persoane, înregistrate la ultimul recensământ general al populației și locuințelor, păstrându-și locul 31 în ierarhia țărilor globului.

5. Modificări notabile s-au produs și în densitatea geografică a României, ca de altfel și în celelalte modalități de calcul a acesteia (a populației active, din agricultură, pe suprafața cultivabilă, economică etc.)⁵. Numărul de populație pe km² la recensămintele din 1977 a fost mai mare (90,89) decât în toate celelalte înregistrări de populație și anume: 60,1 în 1930; 66,8 în 1948; 73,6 în 1955 și 80,4 în 1966. Aceste valori și în special cea din 1977 este mult superioară mediei densității mondiale de 30 de locuitori pe km² în 1977, apropiată de media Europei (97 pe km²), și peste media Asiei (85 km²).

Intrucât densitatea populației influențează procesul de dezvoltare economico-socială pe unități administrativ-teritoriale (nivelul producției globale de cel puțin 70 000 lei se calculează pe locuitor) și poate modifica numărul și evoluția generală a populației, prin afectarea mișcării naturale și migratorii, se impun câteva constatări asupra populației județelor și a densității (tabelul 2).

Tabelul 2

Nr. de populație	Pe nr. de județe în ani					Locuitori pe km ²	Număr de județe				
	1930	1948	1956	1966	1977		1930	1948	1956	1966	1977
pină la 200 000	2	2	1	1	1	sub 40	5	3	2	1	1
200 000—299 999	11	7	6	5	4	40—49	5	5	3	3	1
300 000—399 999	15	15	13	8	8	50—59	11	6	4	3	3
400 000—499 999	7	9	8	13	6	60—69	8	12	9	9	6
500 000—599 999	4	4	8	6	8	70—79	8	6	10	6	4
600 000—699 999	1	2	2	4	7	80—89	1	5	5	8	8
700 000—799 999	—	—	1	2	4	90—99	—	—	4	5	8
peste 800 000*	—	1	1	1	2	peste 100*	2	3	3	5	9

* Inclusiv Municipiul București.

Fără a exista o similitudine între cele două părți ale tabelului 2, fiind alăturate pentru economie și spațiu, se pot evidenția unele concluzii: a. există o tendință de regroupare spre o relativă uniformizare a populației pe județe, care este vizibilă începând cu 1956 și marcată net în 1977; b. datele grupate pe județe pină la 500 000 de locuitori și peste această cifră arată tendința netă de diminuare a ponderii celei dintii în favoarea celei de-a doua. Prima grupare scade de la 87,5% în 1930, la 82,5% în 1948, 70,0% în 1956, 67,5% în 1966 și 47,5% la recensământul din ianuarie 1977; c. densitatea cunoaște și ea oscilații în jurul mediei, dar în general se mențin decalajele existente, datorită condițiilor specifice, de regulă, naturale, în județele Tulcea, Caraș Severin, Harghita. Crește în această perioadă numărul județelor care depășesc media de densitate în mod deosebit în perioada 1966–1977.

III. Printre transformările înnoitoare sociodemografice de amploare și profunzime se înscrie și urbanizarea populației țării. Vom marca unele modificări substanțiale deoarece evoluția numerică a populației, mișcarea naturală (natalitate, mortalitate, spor natural) și cea migratorie, mediul ambiant etc. se află, în ansamblul lor, într-o relație de interdependență cu urbanizarea prin întreaga ei problematică (indicatori, indici și variabile).

⁵ A se vedea Vladimir Trebici, *Mică enciclopedie de demografie*, București, Edit. științifică și enciclopedică, 1975, p. 120–123.

Lester R. Brown, fiind de acord cu concluziile formulate de Barbara Ward, și anume că orașele sînt parte integrantă a civilizației contemporane, adaugă că evoluția populației orașenești este o fațetă a evoluției sociale a speciei umane, neexistînd argumente valabile împotriva orașelor și chiar a urbanizării lumii în întregime⁶.

Datele care jalonează evoluția populației României pe medii exprimă diminuarea continuă a numărului locuitorilor din rural în favoarea celui urban.

Tabelul 3

Anii	Numărul populației			în % față de total	
	Total	Urban	Rural	Urban	Rural
1930	14 280 729	3 051 253	11 229 476	21,4	78,6
1948	15 872 624	3 712 139	12 159 485	23,4	76,6
1956	17 489 450	5 474 264	12 015 186	31,3	68,7
1966	19 103 163	7 305 714	11 797 449	38,2	61,8
1977	21 559 910	10 239 345	11 320 565	47,5	52,5

Evoluția urbană a României realizată prin creșterea numărului de orașe, a populației acestora (inclusiv prin populația localităților rurale asimilate urbanului), crearea de orașe noi, extinderea transformărilor unor localități rurale în orașe agroindustriale sau industriale agricole etc. este un proces ce se înscrie pe linia progresului social. Astfel, față de 1930, populația urbană este de peste 3 ori mai mare la ultimul recensămint, și în continuă creștere, numărul de orașe sporind de la 142 în 1930, la 152 în 1948, 171 în 1956, 183 în 1966 și 236 în 1977. Concomitent, se produce și o reducere a numărului localităților rurale de la 4 314 în 1956 la 2 705 în 1977.

Gradul de cristalizare a rețelei de orașe, produs sub influențele industrializării grupînd, mai bine populația pe sectoare prioritare ale economiei naționale⁷ este concludent și prin modificările produse în numărul populației pe orașe. Astfel, la recensămintul din 5—12 ianuarie 1977, numărul orașelor între 10 000 și 50 000 locuitori a ajuns la 124, cele între 50 și 100 000 la 18 localități, iar față de 1966, cînd numărul orașelor cu peste 100 000 locuitori era de 13, în anul comparat (1977) acestea au sporit la 18. Populația urbană a sporit în 1977 față de 1948 de peste două ori și jumătate prin includerea sporului natural și adaosul prin migrații⁸ pe coordonata sat-oraș (peste 800 000 de locuitori), dar și prin schimbarea statutului de rural în urban pentru 84 de noi localități.

Documentele de partid precizează că vasta acțiune de sistematizare ce se află în plină desfășurare, corespunzător programului național adoptat, va urmări dezvoltarea armonioasă a teritoriului, a județelor, orașelor și comunelor pentru crearea unui înalt nivel de civilizație pentru populație. Congresul al XII-lea al P.C.R. a hotărît ca, în actualul cincinal, 140 iar în următorul deceniu peste 270 de localități rurale să fie transformate în centre urbane, capabile să ofere condiții tot mai bune de viață și muncă pentru populație.

IV. Dintre toți indicatorii stării de evoluție ai unei populații, distribuțiile pe sexe și vîrste sînt fundamentale. Fără distribuția indivizilor după vîrste nu putem fixa dezvoltarea pe ansamblul populației, ea condiționînd fertilitatea, indicele de natalitate și mortalitatea. Pe lîngă faptul că permite măsurarea nivelului de îmbătrînire demografică, structura pe vîrste conduce prin contingențele sale, și la evaluarea altor probleme sociodemografice cum ar fi instituțiile sociale ale ocrotirii mamei și copilului; aprecierea sistemului școlar, intrările și ieșirile din activitatea economico-socială, resursele umane pentru apărarea patriei, formarea contingentului electoral etc.

Asocierea la grupurile de vîrstă a distribuției pe sexe răspunde și ea nu numai la necesități de studiu, ci și la fixarea echilibrului demografic, este adevărat, printr-o valoare mai mult natural-biologică. Pe lîngă consecințele asemănătoare vîrstelor cu care se cuplează permanent, am adăuga faptul că ponderea celor două sexe fixează condițiile de fecunditate, indicele de nupțialitate,

⁶ Vezi Barbara Ward, *The Home of Man*, New York, W. W. Norton, 1975, p. 67—76; L. R. Brown, *The Urban Prospect: Reexamining the Basic Assumptions*, în „Population and Development Review”, vol. 2, Number 2, June 1976, p. 267—269.

⁷ Vezi și I. Measnicov, I. Hristache, Vl. Trebici, *Demografia orașelor României*, București, Edit. științifică și enciclopedică, 1977, p. 38—40.

⁸ Vezi și Vasile Miftode, *Migrațiile și dezvoltarea urbană*, Iași, Edit. Junimea, 1978, p. 61—109.

nivelul mortalității etc. în sistemul global sau pe zone geografico-administrative. Gruparea datelor recensămintelor din 1930, 1956, 1966 și 1977 (tabelul 4) oferă cadrul de evoluție până la starea actuală a distribuției pe sexe și vârste și favorizează o serie întreagă de concluzii.

Tabelul 4

Anii	Total populație	Populația		Populația pe grupe de vârste				
		în %		0—14	15—29	30—44	45—59	60 și peste
		Masculin	Feminin					
1930	14 280 729	49,1	50,9	33,5	29,5	17,9	11,7	7,4
1956	17 489 450	48,6	51,4	27,5	27,0	19,3	16,3	9,9
1966	19 103 163	49,0	51,0	26,0	23,1	23,3	15,3	12,3
1977	21 559 910	49,3	50,7	25,5	23,7	20,0	16,8	14,0

În primul rând distribuția pe sexe, cunoaște mici oscilații, relativ nesemnificative în totalul populației dar și pe medii și județe. În ceea ce privește însă, analiza grupelor de vârstă, aceasta evidențiază anumite modificări printre care: a. o scădere a ponderii populației între 0—14 ani și o creștere a celor de 60 de ani și peste; b. scăderea primei grupe și creșterea procentului la ultima, care generează modificarea ponderii populației, de regulă ocupată sau activă (cea între 15 și 59 de ani), de la 59,1% în 1930 la 62,6% în 1956, 61,7% în 1966 și 60,5% la recensământul din 1977; c. analiza mai în detaliu, pe mediile urban și rural relevă aceeași situație. Dacă facem o comparație între anii 1966 și 1977 observăm o creștere a ponderii grupe de 0—14 ani în urban, de la 21,8 în 1966 la 23,5 în 1977, dar o mică scădere a aceluiași grupe pe mediul rural, de la 28,7% în 1966 la 27,3% în 1977. În schimb, cresc ponderile populației de 60 ani și peste, mai puțin, adică nesemnificativ în urban, de la 10,9 în 1966 la 11,3 în 1977 și mai marcată în rural, de la 13,2 în 1966 la 16,5 în 1977. Efectele cumulate, ale modificărilor de ponderi ale celor două grupe de vârstă (0—14 și 60 și peste) sînt prezente în scăderea ponderii populației între 15—59 ani, de la 67,3% în 1966 la 65,2% în 1977 în urban, și de la 58,1% în 1966 la 56,2% în 1977, în rural.

Se manifestă deci în prezent și în condițiile țării noastre procesul de îmbătrânire demografică⁹. Acest proces este convențional și derivă din calcule statistico-demografice, dar încorporează o serie largă de probleme sociale extrem de importante. Rămân câteva elemente, constante pe perioade mai lungi de timp. Astfel, în primul rând, scăderea indicilor de natalitate, chiar dacă nu într-un ritm îngrijorător ca în etapa de acum aproape un sfert de secol, conduce la îmbătrânirea demografică prin baza piramidei vîrștelor și sexelor.

În al doilea rând, reculul puternic al mortalității generale dar și în indicii specializați, menținându-se continuu, a dus la sporirea ponderii populației de 60 de ani și peste și la creșterea duratei medii de viață, de la 42,01 în 1932 la 63,17 în 1956, 65,96 în 1961, 68,51 în perioada 1964—1967, 68,58 între 1970—1972 și 69,82 între 1976—1978, cu diferențe sensibile în favoarea sexului feminin.

În al treilea rând, îmbătrânirea demografică prezintă și la virful piramidei, cumulată cu efectele celei prin bază au condus la creșterea raportului de dependență atât pe ansamblu, cît și pe mediile sociale urban și rural.

În al patrulea rând, îmbătrânirea demografică nu este în toate componentele un proces negativ (de exemplu prin creșterea duratei medii de viață) și justifică pe deplin politica pronatalistă din țara noastră.

V. Atît natalitatea cît și mortalitatea, deși exprimă fenomene naturale, se înscriu într-un context social și își găsesc dependențele în viața complexă a colectivităților umane. Cadrul de apreciere a mișcărilor naturale a populației nu este fixat de un anumit unghi și nu poate fi comprimat și cantonat numai în sfera anumitor cauze. Există deci, în marea masă a demografilor și sociologilor puncte de vedere diverse, uneori colaterale sau contradictorii, dar, ele doresc să explice în ansamblu lor situații mai generale sau particularizate la un continent sau o țară. Desfășurarea evenimentelor demografice permite fixarea mai multor împrejurări de natură diferită, care

⁹ A se vedea în acest sens studiul prof. dr. VI. Trebici: *Îmbătrânirea demografică a populației României*, în „Vîitorul Social” nr. 1, 1972, p. 176—194.

influențează în sens pozitiv sau negativ, corespunzător volumului atins, fertilitatea, fecunditatea, masa nașterilor și deceselor și implică, modificarea indicilor de natalitate, mortalitate și excedent (spor) natural. Sunt detașați zeci de factori de influență, grupați și regrupați în diferite moduri cum ar fi ¹⁰: factorii biologici, care țin de distribuția pe sex, vîrstă, starea de sănătate fizică și mentală, sistemul de alimentație; factorii de natură socio-economică: profesie, venit, locuință, frecvența celibatului, fixarea vîrstei la căsătorie, văduvia, separarea momentană a cuplurilor, echilibrarea recompenselor și penalităților sociale; factori culturali și psihologici: nivelul de instrucție, comportamentul indivizilor și grupurilor, apartenența religioasă etc., etc.

Apropo toate cercetările cu caracter sociodemografic sînt în consens a recunoaște că, în epoca modernă, se manifestă pregnant și alți factori de limitare sau creștere a populației prin mișcarea sa naturală. Ele vizează contribuția diferită a proceselor de industrializare și urbanizare, mobilitatea socială în care se includ și mișcările migratorii, modificarea statutului social al femeii, creșterea nivelului de instrucție, valorile morale și educative, sistemul juridic adoptat, politica socială a statelor etc. Toate acestea sînt puse în relație cu o oarecare disoluție a raporturilor de familie, cu intensitatea mai scăzută a raporturilor familiale din mediul urban, cu contribuția migrațiilor interne la diminuarea numărului de copii, deoarece antrenează de regulă populația tină aflată în vîrstă aptă de procreare. Se evidențiază în consecință o serie de probleme semnificative cum ar fi: rolul familiei nucleare, modificarea statutului femeii angajate în viața economico-socială și familială, greutățile în îngrijirea și educația descendenților. Nivelul de instrucție este asociat cu problema folosirii mai variate și mai bogate în conținut a timpului liber și cu legislația, politica socială și demografică de prelungire a duratei perioadei de școlarizare obligatorie.

Fecunditatea diferențiată și modificarea indicilor de creștere a natalității mai pot depinde și de atitudinea populației față de bunele obiceiuri și tradiții favorabile unui număr mare de copii în familie, de lipsurile în sistemul de educație care nu întotdeauna și oriunde este favorabil unei creșteri demografice ¹¹.

Regruparea datelor pe perioadele dintre recensăminte, exceptînd perioada celui de-al doilea război mondial și doi ani cu spor natural anormal (6,0% în 1946 și 1,4% în 1977), permite descifrarea unor etape cu caracteristici specifice (vezi tabelul 5).

Tabelul 5

Perioada	Media perioadei în ‰		
	Natalitatea	Mortalitate	Spor natural
1930—1940	31,0	19,4	11,5
1948—1955	25,2	12,3	12,8
1956—1965	18,7	9,6	9,6
1966—1976	20,8	9,2	12,3

1. Natalitatea respectă și în țara noastră tendința de scădere cunoscută pe plan mondial. Ea a cunoscut indici stabili pînă în 1956 dar a început să scadă pînă la 14,6‰ în 1965 și 1966 14,3‰. Corespunzător acestor informații, numărul nașterilor vii a fost mult diminuat, ajungînd la 278 362 în 1965 și 273 678 în 1966. Diminuările de populație s-au datorat și prevederilor decretului nr. 463 din 1957 care autoriza necontrolat și nejustificat întreruperea de sarcină la cerere. Au fost de asemenea neglijate măsurile pentru stimularea natalității, pentru crearea unui comportament demografic propice consolidării familiei și în favoarea unui număr mai mare de copii ¹².

Se impunea, în mod legic, un complex de măsuri care să redreseze creșterea populației. Au fost adoptate în 1966 o serie de decrete de către Consiliul de stat care au interzis întreruperea

¹⁰ Vezi, de exemplu, Roland Freedman, *The Sociology of human fertility*, în „Current Sociology”, vol. X—XI, nr. 2, 1962; *Law and Fertility in Europe. A Study of legislation directly or indirectly affecting fertility in Europe*, Edited by Maurice Kirk, Massimo Livi Bacci and Egon Szabady.

¹¹ Vezi și *Report on monitoring of population trends. Action by the United Nations to implement the recommendations of the world population conference, 1974*, Population Commission, 10—12 January 1977.

¹² Vezi și prof. dr. Ioan Moraru, *Măsurile adoptate de statul socialist în vederea creșterii populației și consolidării familiei. Aspecte demografice actuale ale dezvoltării societății noastre*, în vol. *Stat—Națiune—Progres social*, București, Edit. politică, 1968, p. 291—298.

cursului sarcinii, netemeinic și justificat medical, au introdus reglementări în problema admiterii și pronunțării divorțurilor și au modificat articole din Codul penal prin care se pedepsește infracțiunea de avort. În aceeași perioadă au fost luate măsuri economico-sociale eficiente pentru ocrotirea mamei și copilului, mărirea alocațiilor pentru copii, gratuitatea asistenței medicale și a învățământului, cantitativ și calitativ îmbunătățite, construirea unui mare fond de noi locuințe, într-un cuvânt valori sporite pentru cheltuielile social-culturale puse în slujba populației¹³.

Consecințele acestor măsuri sînt vizibile în întreaga perioadă dintre 1966 și pînă în prezent. După o creștere masivă a numărului nașcuților vii în anii 1967 (527 764), 1968 (526 091), și 1969 (465 764) se observă o stabilizare în anii care urmează. Cu excepția anilor 1972 și 1973 cînd numărul nașcuților vii scade puțin sub 400 000 în toți ceilalți ani înregistrăm peste această valoare. Este adevărat că înregistrăm o scădere a ponderii nașcuților vii la 1000 de locuitori de la 27,4 în 1967, 26,7 în 1968 și 23,3 în 1969 dar în anii care urmează inclusiv 1979 se stabilizează la valori între 18—19‰.

2. În întreaga perioadă interbelică și pînă la cucerirea puterii politice de către clasa muncitoare, mortalitatea generală și infantilă s-a menținut între 18‰ și 20‰, începînd să scadă din anul 1948. Astfel, contribuția mortalității generale la scăderea populației a fost din ce în ce diminuată înregistrînd valori mici sub 9,0‰ chiar și în anii cînd natalitatea a fost de 14,3‰ (în 1966). Față de condițiile oferite de societate, mortalitatea infantilă ar fi putut fi mai diminuată ea păstrîndu-se cu influențe negative asupra sporului natural în perioada 1956—1966 cu valori între 75 și 80 de morți sub 1 an la 1000 de nașcuți vii.

Măsurile ulterioare au coborît mortalitatea infantilă la valori de 30—40 la o mie de nașcuți vii în perioada 1970—1979.

3. Se impune concluzia că nu mortalitatea a influențat modificarea în principal a excedentului natural, chiar în perioada 1956—1965 și apoi redresarea dintre ultimele două recensăminte, în medie sub 10‰, ci natalitatea. Astfel sistemul de măsuri al politicii demografice adoptat, respectat și perfecționat în ultimii 15 ani are efecte favorabile în planul creșterii populației, păstrării tinereții națiunii noastre.

VI. În mod deosebit în ultimul deceniu și jumătate politica P.C.R. include cu consecvență programe concrete, variate care au drept finalitate îmbunătățirea condițiilor de muncă și viață ale populației. Investițiile demografice sînt destinate nu numai în direcția satisfacerii cerințelor de creștere a populației, a mutațiilor din structurile socio-profesionale, ci și a rezolvării nevoilor continue de ridicare a calității vieții populației României. Evident, există dificultăți reale pentru calcularea exactă a cotei de investiții demografice¹⁴. Dar, se pot detașa eforturile unei societăți pentru acoperirea nevoilor populației, din operaționalizarea citorva indicatori ai conținutului conceptului de „cost al omului” introdus de François Perroux și acceptat și utilizat de mulți alți cercetători în explicarea multor fenomene demografice¹⁵. El cuprinde costurile care dau fiecărei existențe umane speranța de viață de la naștere și crearea ambianței în care trăiește, asigurarea pentru fiecare individ a unui echilibru fizic și mental normal, accesul neîngrădit la instrucție și timp liber.

Vom ilustra, deci, raționalitatea politicii noastre prin cîteva componente ale investițiilor sociodemografice.

1. Dinamica retribuției și veniturile reale asociată cu cea a cheltuielilor social-culturale de la bugetul de stat exprimă în mod concludent evoluția asigurării celor necesare asistenței umane (tabelul 6).

Astfel, este vizibilă o creștere continuă de la perioadă la perioadă a retribuției reale și a veniturilor dar și faptul că valorile cheltuielilor social-culturale de la buget care se răsfrîng pozitiv asupra vieții populației, sînt mult mai mari decît primele, de exemplu de 14 ori, în 1979 față de 1950.

Programul directiv de creștere a nivelului de trai în perioada 1981—1985 și de ridicare a calității vieții materiale și spirituale prevede majorarea veniturilor tuturor categoriilor de populație, sporirea retribuției medii reale cu 16—18%, creșterea veniturilor reale ale țărănimii cu 20—30%, sporirea cuantumului pensiilor și alocațiilor pentru copii, în condițiile unui indice de prețuri cu amănuntul și al tarifelor pentru servicii sporit doar cu 5—6%.

¹³ Vezi și Vladimir Trebici, *Law and Fertility in Romania*, în vol. cit., p. 520—543.

¹⁴ Cf. Vladimir Trebici, *Populația României și creșterea economică*, București, Edit. politică, 1971, p. 308—316.

¹⁵ Luciano Gallino, *Indagini di sociologia economica*, Edizioni de Comunità, Milano, 1962, p. 348—349.

Tabelul 6

Anul	Retribuția reală		Venituri reale		Cheltuieli social-culturale de la bugetul de stat	
	Total pers. muncit.	Muncitori	Total	pe locuitor	pe locuitor lei	în % față de 1950
1950	100	100	100	100	211	100
1955	125	128	146	137	377	179
1960	185	189	182	161	720	341
1965	226	230	249	214	1100	521
1970	271	275	326	263	1680	796
1975	325	337	477	366	2397	11 ori
1979	404	422	618	457	2973	14 ori

2. Politica demografică a P.C.R. urmărește creșterea populației în condițiile asigurării mereu îmbunătățite a sănătății, apărând implicit diminuarea mortalității. Analiza datelor de statistică socio-demografică din acest domeniu evidențiază faptul că 98,3% din totalul născuților vii în 1979 s-a produs în unități sanitare față de 53,3% în 1955, 6,5% în 1948 și 2,2% în 1938. Față de aceeași ani, paturile de asistență medicală la 1000 de locuitori au fost de 9,4 în 1979 față de 2,2 în 1938 și 4,2 în 1950, iar numărul de populație ce revine la un medic a scăzut de la 1895 în 1938, la 1047 în 1950 și 579 în 1979.

3. Procesul de urbanizare a populației a fost însoțit de îmbunătățirea și modernizarea fondului locativ existent dar și de sporirea volumului de locuințe noi. Compararea datelor de la ultimele două recensăminte pune în lumină diferențele cantitative și calitative produse¹⁶. Astfel, s-au construit din fondurile statului, întreprinderilor și organizațiilor cooperatiste și obștești aproape 1 milion de locuințe. Deci, la o sporire a populației cu 12,9%, fondul locativ și-a mărit suprafața cu 26,7%. La acestea putem adăuga cele peste 500.000 de locuințe construite în perioada 1977-1979 precum și numărul în continuă creștere al locurilor din căminele de nefamiliști de la 74 361 în perioada 1966-1970 la 219 504 între 1971-1975 și 191 142 între 1976-1979.

Programele de dezvoltare economico-socială a țării noastre au permis sporirea maximă a îngrijirii pentru creșterea și educarea copiilor și tineretului. Astfel în anul 1979 numărul locurilor în creșe a fost de peste 8 ori mai mare decât în 1965, iar în grădinițe peste 900.000 în 1979, de 3 ori mai mulți decât în anul de comparație. Pentru aceleași perioade, 1979/1980 și 1965 și 1966, numărul de elevi în licee a fost de 4 ori mai mare și cu 62 000 mai mulți studenți.

Tot în anul 1979 peste 8 milioane și jumătate de persoane au participat la turismul organizat, aproape dublu față de anul 1970, și cca 20 milioane de persoane au mers la odihnă și tratament în stațiuni balneo-climaterice, tabere de elevi și colonii de preșcolari față de puțin peste 200 000 în 1950.

Rezultatele remarcabile obținute de România în anii socialismului dovedesc și justetea politicii demografice promovate de P.C.R., o politică de înaltă responsabilitate pentru bunăstarea și prosperitatea întregii populații.

Crearea de condiții materiale și spirituale superioare perioadelor anterioare vor permite realizarea estimării Congresului al XII-lea al P.C.R. și anume faptul că în anul 1985 populația României să numere 23,4 - 23,7 milioane, cu structuri socio-demografice optime, capabile să asigure sarcinile de înaltă calitate a României pe calea progresului și civilizației, spre comunism.

¹⁶ Vezi: Ilie Șalapa, *Rezultatele recensământului - tablou al transformărilor revoluționare din țara noastră*, „Era socialistă”, anul LVII, Nr. 13/1977